

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA VAZIRLAR MAHKAMASINING KONSTITUTSIYAVIY MAQOMI VA VAKOLATLARI

Barkasheva Odinaxon Qobiljon qizi

*Toshkent davlat yuridik universiteti, Davlat boshqaruvi huquqi mutaxassisligi
magistranti E-mail: odinaxonbarkasheva03@gmail.com*

Xashimxonov Axrorxon Mo'minovich

*Yuridik fanlar doktori (DSc), professor Toshkent davlat yuridik universiteti
Konstitutsiyaviy huquq kafedrası professori*

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqolada O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining konstitutsiyaviy-huquqiy maqomi, davlat hokimiyati tizimidagi o'rni va asosiy vakolatlari kompleks tarzda tahlil qilingan. Tadqiqotda tarixiy-huquqiy, qiyosiy-huquqiy, formal-yuridik va doktorinal metodlardan foydalanilgan. Maqolada Vazirlar Mahkamasining shakllanish tartibi, uning Prezident, Oliy Majlis va sud hokimiyati bilan o'zaro munosabatlari, shuningdek, 2023 yilgi konstitutsiyaviy islohotlardan keyingi transformatsion jarayonlar ilmiy jihatdan asoslab berilgan. Xorijiy davlatlar tajribasi bilan qiyosiy tahlil asosida O'zbekistonda ijro hokimiyatini modernizatsiya qilish istiqbollari yuzasidan ilmiy xulosalar va takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: Vazirlar Mahkamasi, Konstitutsiya, ijro hokimiyati, konstitutsiyaviy maqom, davlat boshqaruvi, parlament nazorati, hokimiyatlar bo'linishi prinsipi, davlat hokimiyati, normativ-huquqiy hujjatlar.

Аннотация: В данной научной статье комплексно проанализированы конституционно-правовой статус Кабинета Министров Республики Узбекистан, его место в системе государственной власти и основные полномочия. В исследовании использованы историко-правовой, сравнительно-правовой, формально-юридический и доктринальный методы. В статье раскрываются порядок формирования Кабинета Министров, его взаимоотношения с Президентом, Олий Мажлисом и судебной властью, а также трансформационные процессы после конституционных реформ 2023 года. На основе сравнительного анализа зарубежного опыта разработаны научные выводы и предложения по модернизации исполнительной власти в Узбекистане.

Ключевые слова: Кабинет Министров, Конституция, исполнительная власть, конституционный статус, государственное управление, парламентский контроль, принцип разделения властей, государственная власть.

Abstract: This scientific article comprehensively analyzes the constitutional and legal status of the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan, its role in the system of state power, and its principal powers. The research employs historical-legal, comparative-legal, formal-legal, and doctrinal methods. The article examines the procedure for the formation of the Cabinet of Ministers, its relations with the President, the Oliy Majlis, and the judiciary, as well as transformation processes following the

constitutional reforms of 2023. Based on a comparative analysis of foreign experience, scientific conclusions and proposals regarding the modernization of executive power in Uzbekistan have been developed.

Keywords: *Cabinet of Ministers, Constitution, executive power, constitutional status, public administration, parliamentary control, separation of powers, state authority.*

Davlat hokimiyati tizimida ijro etuvchi hokimiyatning samarali faoliyat yuritishi huquqiy demokratik davlatning asosiy belgilaridan biri hisoblanadi. Zamonaviy konstitutsiyaviy tizimlarda ijro hokimiyati nafaqat qonunlarning ijrosini ta'minlovchi organ sifatida, balki davlat siyosatini amalda ro'yobga chiqaruvchi, iqtisodiy va ijtimoiy taraqqiyotni boshqaruvchi muhim institut sifatida namoyon bo'ladi.

O'zbekiston Respublikasida mazkur vazifalarni amalga oshiruvchi oliy ijro etuvchi organ Vazirlar Mahkamasi hisoblanadi. Shu bois Vazirlar Mahkamasining konstitutsiyaviy maqomi va vakolatlarini ilmiy-huquqiy jihatdan tadqiq etish davlat boshqaruvi tizimini takomillashtirish nuqtai nazaridan alohida dolzarb ahamiyat kasb etadi.

O'zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishganidan so'ng davlat boshqaruvi tizimini demokratik tamoyillar asosida qayta shakllantirish jarayoni boshlandi. 1992 yil 8 dekabrda qabul qilingan O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi davlat hokimiyati tizimini hokimiyatlar bo'linishi prinsipiga asoslangan holda tashkil etdi. Konstitutsiyaning 11-moddasida davlat hokimiyati tizimi qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyatiga bo'linishi mustahkamlab qo'yildi. Mazkur norma ijro hokimiyatining konstitutsiyaviy asoslarini belgilab berdi hamda Vazirlar Mahkamasining davlat hokimiyati tizimidagi maqomini aniqlashtirdi.

Konstitutsiyaviy huquq nazariyasida ijro hokimiyati davlat hokimiyatining mustaqil tarmog'i sifatida e'tirof etiladi. Sharl Monteske tomonidan ilgari surilgan hokimiyatlar bo'linishi nazariyasiga ko'ra, davlat hokimiyatining bir qo'lda jamlanishi avtoritar boshqaruvga olib kelishi mumkin. Shu sababli ijro hokimiyatining qonun chiqaruvchi va sud hokimiyatidan institutsional jihatdan ajratilishi demokratik boshqaruvning zarur sharti hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasida ham mazkur prinsip konstitutsiyaviy darajada mustahkamlangan bo'lib, Vazirlar Mahkamasi ijro hokimiyatining oliy organi sifatida faoliyat yuritadi.

Vazirlar Mahkamasi davlat boshqaruvining markaziy instituti sifatida iqtisodiy, ijtimoiy, ma'muriy va siyosiy sohalarda yagona davlat siyosatini amalga oshiradi. Uning faoliyati davlat dasturlarini ishlab chiqish va bajarish, iqtisodiyotni tartibga solish, aholining ijtimoiy himoyasini ta'minlash, davlat organlari faoliyatini muvofiqlashtirish kabi muhim vazifalarni o'z ichiga oladi. Shu jihatdan Vazirlar Mahkamasi nafaqat ijro etuvchi organ, balki davlat boshqaruvining funksional markazi sifatida ham namoyon bo'ladi.

“O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi to‘g‘risida”gi Konstitutsiyaviy Qonun Vazirlar Mahkamasining huquqiy maqomini aniqlashtiruvchi asosiy normativ-huquqiy hujjatlardan biri hisoblanadi. Mazkur qonunda Vazirlar Mahkamasining tarkibi, vakolatlari, faoliyat prinsiplari va boshqa davlat organlari bilan o‘zaro munosabatlari huquqiy jihatdan tartibga solingan. Qonunga ko‘ra, Vazirlar Mahkamasi iqtisodiyot, ijtimoiy va ma‘muriy-siyosiy sohalarga rahbarlik qiladi, vazirliklar va idoralar faoliyatini muvofiqlashtiradi hamda qonunlar va Prezident hujjatlarining ijrosini ta‘minlaydi.

Vazirlar Mahkamasining konstitutsiyaviy-huquqiy tabiati uning kollegial organ sifatidagi xususiyatida ham namoyon bo‘ladi. Kollegiallik prinsipi davlat boshqaruvida qarorlarning jamoaviy muhokama asosida qabul qilinishini anglatadi. Bu esa boshqaruvda demokratiklik, mas‘uliyatning taqsimlanishi va qarorlarning puxtaligini ta‘minlaydi. Shu bilan birga, zamonaviy davlat boshqaruvi tizimida ijro hokimiyatining markazlashuvi hukumatning mustaqilligiga ma‘lum darajada ta‘sir ko‘rsatishi mumkin. Ayniqsa, prezidentlik boshqaruvi elementlari kuchli bo‘lgan davlatlarda hukumatning siyosiy mustaqilligi nisbatan cheklangan bo‘lishi kuzatiladi.

O‘zbekiston Respublikasida Vazirlar Mahkamasining shakllanish tartibi ham konstitutsiyaviy jihatdan muhim ahamiyatga ega. Vazirlar Mahkamasi Bosh vazir, uning o‘rinbosarlari, vazirlar va davlat qo‘mitalari raislaridan iborat. Bosh vazir nomzodi Prezident tomonidan taqdim etiladi hamda Oliy Majlis tomonidan ko‘rib chiqiladi. Mazkur tartib parlamentning ijro hokimiyatini shakllantirishdagi ishtirokini ta‘minlaydi va demokratik legitimlikni kuchaytiradi. Bosh vazir hukumat faoliyatini tashkil etadi, vazirliklar va idoralar ishini muvofiqlashtiradi hamda hukumat qarorlarining bajarilishi uchun javob beradi.

O‘zbekiston modeli konstitutsiyaviy-huquqiy jihatdan yarim prezidentlik tizimining o‘ziga xos shakli sifatida tavsiflanadi. Prezident davlat boshlig‘i sifatida ijro hokimiyati faoliyatiga sezilarli ta‘sir ko‘rsatadi. Bu holat davlat boshqaruvi barqarorligini ta‘minlashda muhim rol o‘ynasa-da, ayrim hollarda hukumatning institutsional mustaqilligini cheklashi mumkin. Shu bois zamonaviy konstitutsiyaviy islohotlar doirasida parlament nazoratini kuchaytirish va hukumat javobgarligini oshirish masalalariga alohida e‘tibor qaratilmoqda.

Vazirlar Mahkamasining vakolatlari keng qamrovli bo‘lib, ular iqtisodiy, ijtimoiy-madaniy, ma‘muriy-siyosiy hamda normativ-huquqiy yo‘nalishlarni o‘z ichiga oladi. Iqtisodiy sohada hukumat davlat budjetini ishlab chiqadi, makroiqtisodiy barqarorlikni ta‘minlaydi, investitsiya siyosatini yuritadi va tadbirkorlikni rivojlantirish choralari amalga oshiradi. Bozor iqtisodiyotiga o‘tish sharoitida hukumat iqtisodiy islohotlarning asosiy koordinatori sifatida namoyon bo‘lmoqda.

Ijtimoiy-madaniy sohada Vazirlar Mahkamasi ta‘lim, sog‘liqni saqlash, fan, madaniyat va ijtimoiy himoya tizimini rivojlantirish bo‘yicha davlat siyosatini amalga oshiradi. 2023 yilgi yangi tahrirdagi Konstitutsiyada O‘zbekistonning “ijtimoiy davlat” ekani alohida mustahkamlab qo‘yildi. Bu esa hukumat zimmasiga aholining munosib

turmush darajasini ta'minlash, kambag'allikni qisqartirish va ijtimoiy himoya mexanizmlarini kuchaytirish kabi yangi majburiyatlarni yukladi.

Ma'muriy-siyosiy sohada Vazirlar Mahkamasi jamoat xavfsizligi, favqulodda vaziyatlar, migratsiya, davlat boshqaruvi va mudofaa sohalarida yagona siyosat yuritadi. Shu bilan birga, hukumat davlat organlari faoliyatining uzviyligini ta'minlash va davlat boshqaruvi samaradorligini oshirishga mas'ul hisoblanadi. Normativ-huquqiy faoliyat ham Vazirlar Mahkamasining muhim vakolatlaridan biridir. Hukumat qaror va farmoyishlar chiqaradi. Mazkur normativ-huquqiy hujjatlar qonunlarning amaliy ijrosini ta'minlash vositasi bo'lib xizmat qiladi. Yuridik fanlarda hukumatning normativ faoliyati "ikkilamchi normativ tartibga solish" sifatida tavsiflanadi. Chunki hukumat hujjatlari qonunlarga asoslanadi va ularni amalga oshirish mexanizmlarini belgilaydi.

Vazirlar Mahkamasining Prezident bilan munosabatlari O'zbekiston davlat boshqaruvi modelining o'ziga xos jihatlaridan biridir. Prezident davlat boshlig'i sifatida hukumat faoliyatining asosiy yo'nalishlarini belgilaydi. Shu sababli ijro hokimiyatining markazlashuvi nisbatan yuqori darajada saqlanib qolmoqda. Biroq demokratik tamoyillarni rivojlantirish nuqtai nazaridan hukumatning mustaqilligini oshirish va parlament nazoratini kuchaytirish zarurati mavjud.

Oliy Majlis bilan munosabatlarda Vazirlar Mahkamasi parlament oldida ma'lum darajada javobgar hisoblanadi. Parlament hukumat hisobotlarini eshitadi, davlat budjetini tasdiqlaydi va parlament so'rovlari orqali ijro hokimiyati faoliyati ustidan nazoratni amalga oshiradi. Demokratik davlatlarda parlament nazorati ijro hokimiyatining qonuniy va samarali faoliyat yuritishini ta'minlovchi muhim vosita hisoblanadi.

Sud hokimiyati bilan munosabatlarda esa qonun ustuvorligi prinsipi muhim o'rin tutadi. Ma'muriy sudlar ijro organlari qarorlari ustidan fuqarolarning shikoyatlarini ko'rib chiqadi. Bu esa davlat organlari faoliyatining huquqiy chegaralarda amalga oshirilishini ta'minlaydi hamda fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qiladi.

O'zbekiston Respublikasida 2023 yilgi konstitutsiyaviy islohotlar ijro hokimiyati tizimining transformatsiyasida muhim bosqich bo'ldi. Yangi tahrirdagi Konstitutsiyada inson qadri, ijtimoiy davlat va ochiq davlat boshqaruvi konsepsiyalariga ustuvor ahamiyat berildi. Natijada Vazirlar Mahkamasining ijtimoiy funksiyalari kengaydi, davlat organlarining aholi oldidagi javobgarligi kuchaydi va davlat xizmatlari sifatini oshirish ustuvor vazifaga aylandi. Mazkur islohotlar davlat boshqaruvining "xizmat qiluvchi davlat" modeliga o'tishini anglatadi.

Qiyosiy-huquqiy tahlil shuni ko'rsatadiki, xorijiy davlatlarda hukumatning konstitutsiyaviy maqomi turlicha shakllangan. Fransiyada yarim prezidentlik modeli amal qiladi va hukumat parlament oldida javobgar hisoblanadi. Germaniyada kanslerlik modeli mavjud bo'lib, Federal kansler hukumat siyosatini belgilashda markaziy rol o'ynaydi. Rossiyada Prezidentning hukumat ustidan ta'siri kuchli. Turkiyada prezidentlik tizimiga o'tilishi ijro hokimiyatining markazlashuvini

kuchaytirdi. Qozog'istonda esa so'nggi yillarda parlament vakolatlarini kengaytirish tendensiyasi kuzatilmoqda.

Mazkur tajribalar O'zbekiston uchun ham muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega. Ayniqsa, parlament nazoratini kuchaytirish, hukumat faoliyatining ochiqligini ta'minlash, elektron hukumat tizimini rivojlantirish va davlat xizmatini professionallashtirish ijro hokimiyatini modernizatsiya qilishning ustuvor yo'nalishlari hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi davlat hokimiyati tizimining markaziy konstitutsiyaviy instituti hisoblanadi. U davlat siyosatini amalga oshirish, iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishni boshqarish hamda qonunlarning ijrosini ta'minlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. 2023 yilgi konstitutsiyaviy islohotlar hukumat faoliyatining yangi bosqichga ko'tarilishiga, uning ijtimoiy yo'naltirilgan funksiyalarining kengayishiga va davlat organlarining javobgarlik mexanizmlarining kuchayishiga xizmat qildi. Kelgusida hukumatning institutsional mustaqilligini oshirish, parlament nazoratini takomillashtirish va davlat boshqaruvini raqamlashtirish O'zbekistonda demokratik huquqiy davlat qurishning muhim shartlaridan biri bo'lib qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: "O'zbekiston" nashriyoti, 2023. – 112 b.
2. O'zbekiston Respublikasining "O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi to'g'risida"gi Konstitutsiyaviy Qonuni // O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami. – 2024 <https://lex.uz/ru/docs/-7172667>.
3. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: "O'zbekiston" nashriyoti, 2021. – 464 b.
4. Karimov I.A. O'zbekiston: milliy istiqloq, iqtisod, siyosat, mafkura. T.1. – Toshkent: "O'zbekiston", 1996. – 364 b.
5. Karimov I.A. Bizdan ozod va obod Vatan qolsin. T.2. – Toshkent: "O'zbekiston", 1996. – 380 b.
6. Saidov A.X. O'zbekiston Respublikasining konstitutsiyaviy huquqi. – Toshkent: TDYU nashriyoti, 2001. – 512 b.
7. Germaniya Federativ Respublikasining Asosiy Qonuni. <https://legalns.com/download/books/cons/germany.pdf>
8. Fransiya Respublikasi Konstitutsiyasi <https://ecnl.org/sites/default/files/files/2021/FranceConstitution.pdf>
9. Rossiya Federatsiyasi Konstitutsiyasi. Москва Издательство "Юридическая литература" 2009
10. Turkiya Respublikasi Konstitutsiyasi. <https://legalns.com/download/books/cons/turkey.pdf>

11. Qozog'iston Respublikasi Konstitutsiyasi.
https://www.akorda.kz/kz/official_documents/constitution